

ISTORIA UNIVERSALĂ

Preistoria și Antichitatea

Traducere din limba spaniolă de
Laura-Florina Drăghici și Dana Ducu

Introducere

Interesul pentru cunoașterea trecutului omenirii s-a manifestat pregnant începând din secolul al XIX-lea și îndeosebi pe parcursul secolului XX. Însă, pe lângă multitudinea operelor erudite publicate în volume interminabile și modestele manuale școlare, s-a simțit întotdeauna nevoia unor lucrări sintetice și, în același timp, cuprinzătoare, cu un conținut suficient de profund, ușor de consultat și de asimilat.

Suntem pe deplin convingși că istoria pe care o prezentăm aici reușește să acopere în totalitate această lacună. Convingerea noastră se datorează în primul rând faptului că această lucrare reprezintă un studiu minuțios al istoriei omenirii, începând cu apariția speciei umane și ajungând la evenimentele cele mai recente. Acest studiu a fost elaborat pornind de la indispensabila perspectivă verticală asupra faptelor – ca succesiune cronologică a unor evenimente de natură militară, politică și diplomatică – și de la perspectiva orizontală obiectivă, care tratează aspectele economice, sociale, culturale etc.

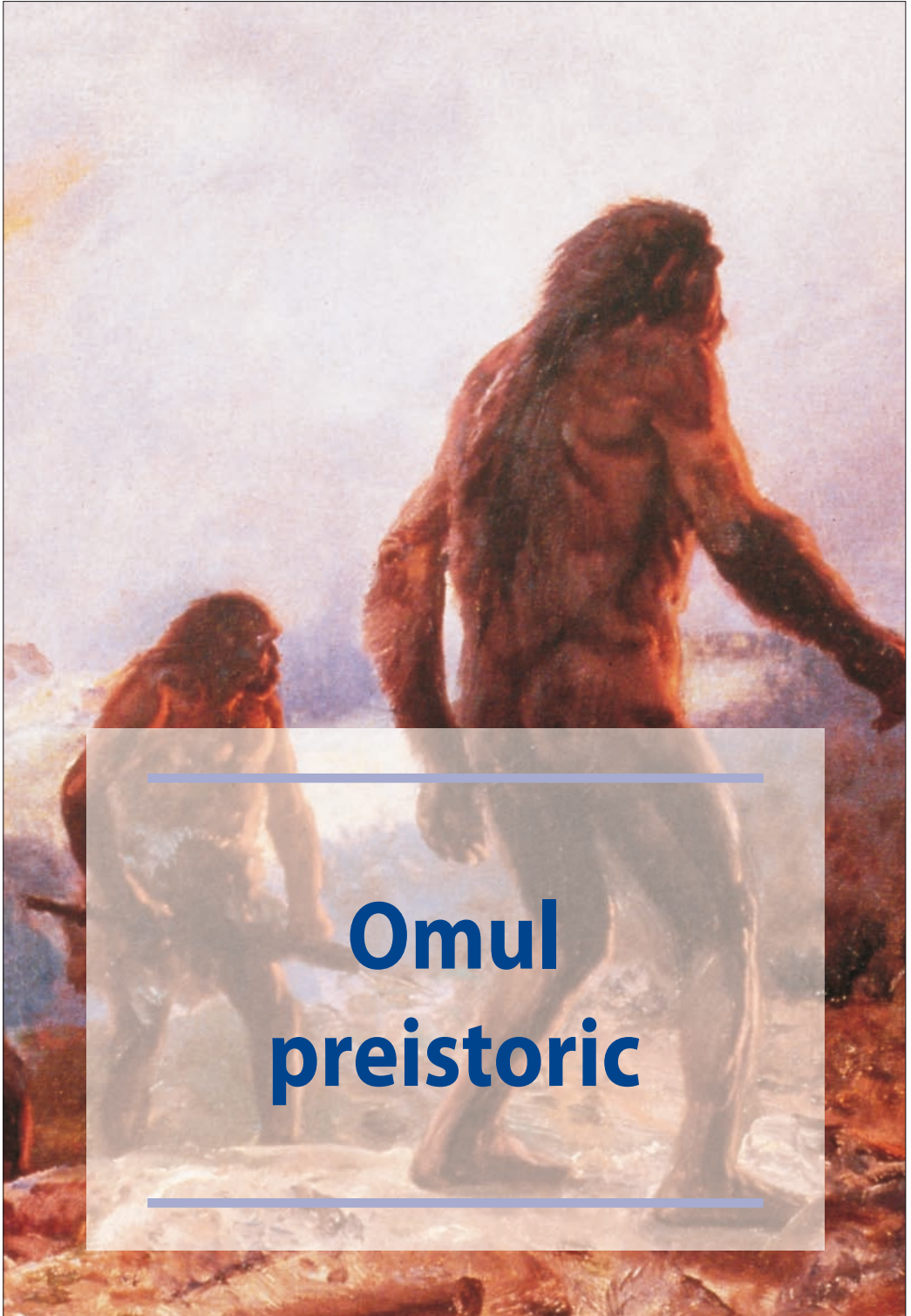
Lucrarea de față are un veritabil caracter universal deoarece nu se limitează la punctul de vedere eurocentric, ci prezintă o serie de evenimente petrecute pe toate continentele (o atenție aparte fiind acordată continentului american), pentru a facilita înțelegerea lumii extra-occidentale și a așa-numitelor „culturi îndepărtate”.

Nu în ultimul rând, este o lucrare accesibilă oricărei categorii de cititori, datorită stilului pedagogic de prezentare a temelor; acestea sunt expuse în detaliu, într-o manieră clară și coerentă, și sunt însoțite de un excelent material iconografic și informativ, reprezentat atât de gravuri și fotografii, cât și de hărți istorice, grafice, tabele și cronologii.

Ne exprimăm speranța că această lucrare va ocupa un loc de cinste în toate bibliotecile, fie ele personale sau publice, atingându-și astfel scopul pentru care a fost creată.

Cuprins

OMUL PREISTORIC	1	Persia sub domnia regilor ahemenizi	161
		India și China	167
Primele populații umane și societatea preistorică	2	LUMEA CLASICĂ. GRECIA ȘI ROMA	173
Conceptul și periodizarea preistoriei	2	Istoria Greciei	174
Peisaj cu figuri	5	Grecia primitivă	174
		Perioada arhaică și fenomenul colonizărilor	179
Economii și culturi de tip prădalnic	17	Atena și Sparta înainte de războaiele medice	187
Ce este Paleoliticul?	17	Conflictul cu Persia și războiul din Peloponez	193
Vânătorii de mamuți	26	Strălucirea Atenei în secolul al V-lea î.H.	199
Vânătorii de cai	30	Grecia în secolul al IV-lea î.H.	204
Vânătorii de reni	34	Ascensiunea Macedoniei în timpul lui Filip și al lui Alexandru cel Mare	210
Păsări, iepuri și moluște: economia alternativă	44	Elenismul	216
Tranziția spre producție	50		
		Roma, Italia și Imperiul Roman	225
Economii și culturi bazate pe producție	53	Roma: de la monarhie la Republică	225
Dominarea mediului înconjurător	53	Expansionismul Romei în Marea Mediterană	229
Începuturile producției	57	Criza Republicii romane	234
Metalurgia cuprului	69	Triumviratul și războiul civil	239
Prinții Epocii Bronzului	81	Imperiul Roman timpuriu	243
Sfârșitul Epocii Bronzului	92	Imperiul Roman târziu	251
		Anexe	259
Anexe	95	Cronologia primelor civilizații. Egipt, China și India	259
Cronologia preistoriei	95	Cronologia Greciei și a Romei	260
ANTICHITATEA	99		
Culturile din Orientul Apropiat, Egipt, China și India	100		
Sumerieni și akkadieni în Mesopotamia	100		
Epoca lui Hammurabi și ascensiunea Imperiului Asirian	110		
Noul Imperiu Asirian și regatul neobabilonian	118		
Israel și Fenicia	126		
Egiptul în perioada Imperiului Vechi și a celui Mijlociu	131		
Apogeul Egiptului în timpul Imperiului Nou. Regatul hitit	144		

Omul preistoric

Primele populații umane și societatea preistorică

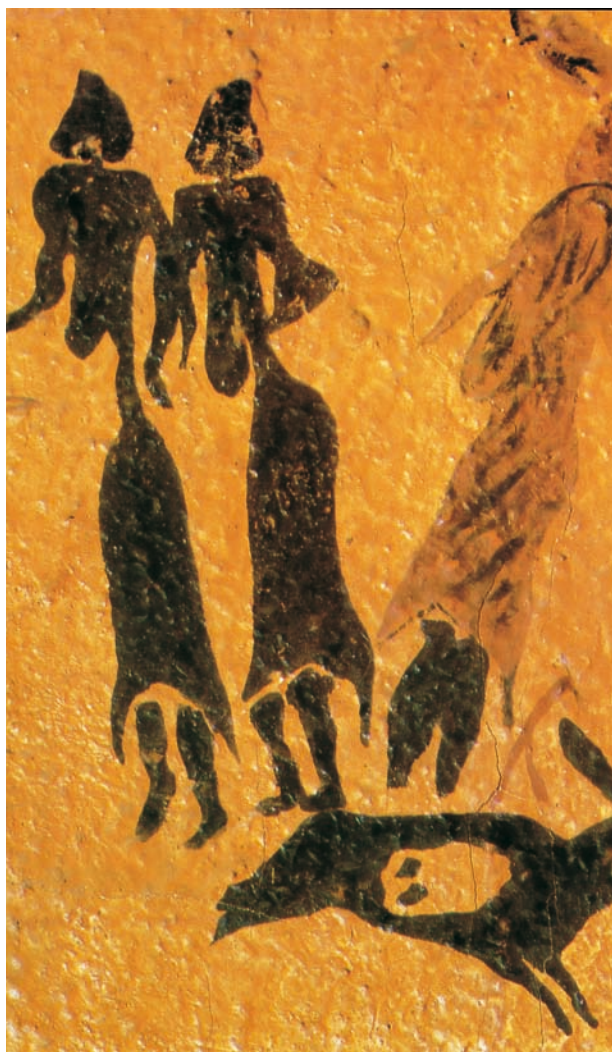
CONCEPTUL ȘI PERIODIZAREA PREISTORIEI

Este dificil de schițat o imagine generală a unei perioade atât de complexe și îndelungate cum este preistoria. Din punct de vedere cultural, limitele sale nu sunt greu de stabilit: preistoria începe odată cu primele semne de activitate umană și se încheie în momentul apariției primelor texte scrise. Însă din punct de vedere cronologic delimitarea este mai problematică, în condițiile în care permanent se fac noi descoperiri care devansează începutul acestei epoci și, de multe ori, chiar și sfârșitul său, care nu corespunde în toate regiunile aceleiași perioade cronologice.

Mai mult decât atât, preistoria ca știință își are, practic, originea în Europa Occidentală, unde au fost publicate primele studii pe această temă. Chiar dacă, în prezent, panorama este mult mai amplă, cuprinzând toate continentele, se face încă simțită influența acestei abordări inițiale. Pe de altă parte, preistoria cuprinde, paradoxal, cea mai mare parte a istoriei omenirii, având în vedere că, prin comparație, istoria scrisă se întinde pe o perioadă relativ restrânsă: aproximativ cinci mii de ani dintr-un total de două milioane.

În această secțiune va fi expusă, în linii generale, traiectoria culturală a populațiilor umane pe parcursul numeroaselor milenii de existență ce au precedat apariția scrisului. Se va face referire la succesiunea de tehnici utilizate în preistorie, tehnici care au contribuit la rezolvarea unora dintre problemele inerente condițiilor și caracterului unic al etapei respective, cu inevitabilele sale limitări, chiar dacă soluțiile identificate au fost de multe ori parțiale sau incomplete.

Ținând cont de faptul că studiul preistoriei urmărește *reconstituirea trecutului omului*, pentru a

Jos: siluete care execută un dans ritual asociat fecundității; pictura aparține stilului levantin spaniol, stil care pune accentul pe figura

umană. În dreapta: topor de mână bifacial; unealtă litică acheuleană din Paleoliticul Superior a cărei suprafață este cioplită pe ambele părți.

scoate la lumină epoca cea mai extinsă din istoria omenirii este necesar să punem accentul tocmai pe acest trecut, adesea obscur.

CONCEPTUL DE PREISTORIE

Ce se înțelege, în general, prin preistorie? Termenul poate genera confuzii de natură seman-

tică, având în vedere că preistorie înseamnă „înaintea istoriei”; întrucât autorul istoriei este omul, se poate trage concluzia greșită că preistoria vizează epocile anterioare existenței omului. De fapt, pentru mulți oameni preistoria chiar are acest sens; de aceea, atunci când vorbesc, de exemplu, despre animalele preistorice, aceștia se referă la animalele care au existat înainte de apariția omului. Termenul a fost lansat în 1851 de englezul Daniel Wilson, care îl folosește în lucrarea sa *The Archaeology and Prehistoric Annals of Scotland*, dar cel care îl va populariza va fi Sir John Lubbock, în cartea *Prehistoric Times* (1865).

Sensul termenului a cunoscut variații în funcție de progresele înregistrate în cercetarea fenomenului. În prezent nu se mai referă, ca pe vremea lui Lubbock sau Boucher de Perthes, la etapa premergătoare Potopului, ci la perioada din istoria omenirii anterioară apariției scrisului. Pentru reconstituirea evenimentelor nu avem la dispoziție decât așa-numitele „resturi materiale ale culturii umane”, acele obiecte fabricate sau utilizate de om care furnizează dovezi cu privire la activitățile sale economice, sociale, spirituale, artistice etc. Această situație ridică pentru istoricii specializați în studiul preistoriei o serie de probleme, unele insolubile, pentru a căror rezolvare este necesar aportul altor științe și discipline.

Preistoria este una dintre cele mai noi ramuri ale istoriei, apariția acesteia fiind datată cu aproximativ un secol în urmă. Ea vizează evenimentele din trecutul cel mai îndepărtat al omenirii care sunt, poate, cel mai dificil de interpretat. Așa cum s-a mai spus, această etapă este cea mai îndelungată din istoria omenirii, dar dovezile documentare pe baza cărora

În imagine: arheologul Richard Leakey prelevând fosila unui hominid în apropierea lacului Turkana din Kenya.

poate fi reconstituită sunt insuficiente, dat fiind faptul că există perioade din care s-au păstrat numai câteva unelte de piatră și, în cel mai bun caz, resturi ale animalelor vâdate pentru hrană. O altă particularitate care o diferențiază de celelalte epoci ale istoriei o reprezintă caracterul anonim al izvoarelor istorice. În aceste condiții, este dificil de stabilit care era modul de viață al oamenilor, organizarea lor socială etc., motiv pentru care nu putem vorbi de culturi, ci de tehnocomplexe, având în vedere că singurele dovezi existente sunt artefactele, unele dintre acestea atât de primitiv și de rudimentar elaborate, încât informațiile pe care le transmit sunt insuficiente pentru a permite formularea unor concluzii satisfăcătoare.

PERIODIZAREA PREISTORIEI

O perioadă atât de extinsă și cu manifestări atât de variate, determinate de evoluția culturii umane, a necesitat o periodizare, o împărțire pe etape, epoci și culturi. Firește, aceste periodizări depind de perspectiva științifică a epocii în care sunt formulate, de cunoștințele existente la momentul respectiv și, nu în ultimul rând, de subiectivitatea cercetătorilor care le-au elaborat.

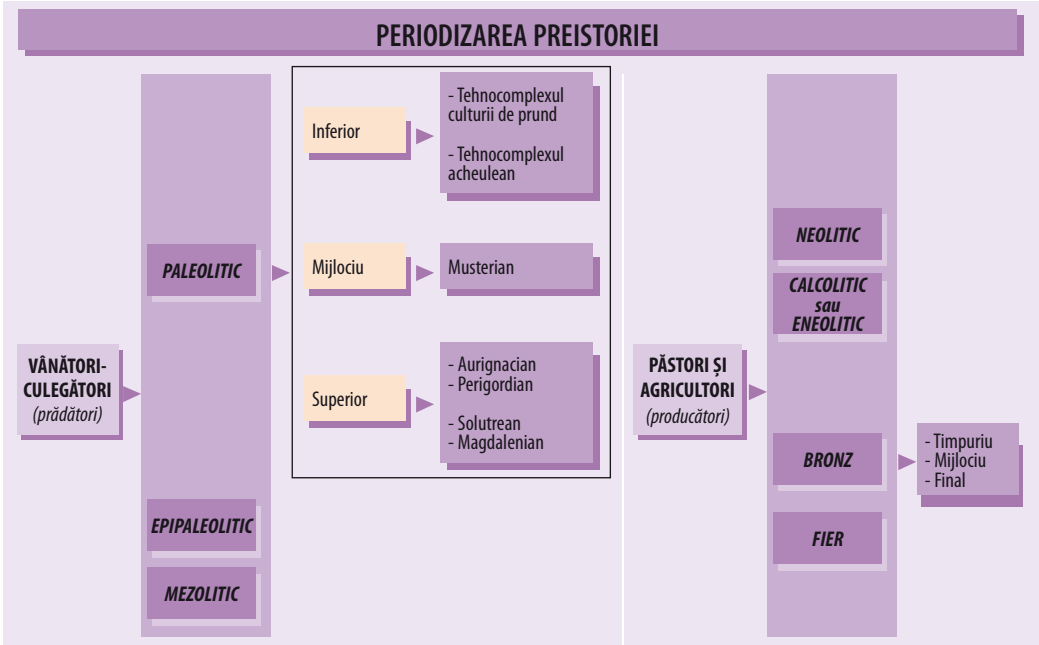
Cea mai cunoscută și mai popularizată periodizare este cea care împarte preistoria în Epoca Pietrei, Epoca Bronzului și Epoca Fierului. A fost stabilită de danezul Thomsen în secolul al XIX-lea pentru a clasifica obiectele arheologice aflate în Muzeul din Copenhaga în funcție de materia primă din care erau fabricate; potrivit teoriei sale, cunoscută sub numele de *sistemul celor trei epoci*, fiecare dintre aceste stadii corespundea unui moment din evoluția culturii umane. Termenii „paleolitic” și „neolitic”

au fost lansați de Lubbock în lucrarea menționată anterior; numele celorlalte culturi (acheuleană, musteriană, magdaleniană etc.) au fost introduse de diverși cercetători din secolul trecut. Chiar dacă în prezent se păstrează în mare parte această terminologie, sensul său este complet diferit. Majoritatea cercetătorilor pun tot mai mult accentul pe formele de organizare economică și pe modul de viață al grupurilor umane preistorice, culturile preistorice fiind, practic, împărțite în culturi de tip prădalnic (vânători-culegători), corespunzând Paleoliticului, Mezoliticului și Epipaleoliticului, și în culturi bazate pe producție (agricultori și crescători de animale), aferente epocilor cunoscute sub numele de Neolitic, Epoca Bronzului și Epoca Fierului, deși în multe țări ultima dintre acestea face parte din istoria scrisă.

ȘTIINȚELE AUXILIARE

Una dintre dificultățile cu care se confruntă studiul preistoriei este faptul că resturile materiale ale culturii umane, care servesc drept izvoare istorice, reprezintă doar o parte infimă a dovezilor necesare. S-au păstrat numai acele materiale care, datorită structurii lor sau unor circumstanțe speciale, au rezistat până în zilele noastre. Așa cum am arătat deja, aceste probleme sunt depășite treptat, cu ajutorul altor discipline care contribuie la studiul preistoriei, oferind date complementare ce permit clarificarea diferitor aspecte.

Geologia, zoologia, botanica, antropologia fizică, chimia, fizica și matematica, cu toate ramurile și specializările aferente, sunt câteva dintre științele care oferă informații despre structura și configurația terenurilor pe care trăiau oamenii și despre schimbările climatice care au avut loc; despre animalele vâdate sau domesticate, vârsta și sexul acestora, perioada din an în care erau vâdate sau sacrificate și cantitatea de carne și proteine din alimentația oamenilor; despre vegetația din mediul înconjurător și speciile, sălbatice sau cultivate, pe care oamenii le culegeau sau le semănau pentru a le utiliza sau consuma; despre caracteristicile anatomice ale oamenilor, volumul creierului, bolile de care sufereau, vârsta și condițiile în care au murit; despre structura unor obiecte sau resturi materiale etc. Noile tehnologii permit datarea riguroasă și cuantificarea obiectivă a resturilor materiale, cu ajutorul unor sisteme

bazate pe utilizarea energiei atomice, cu un grad ridicat de precizie și cu o marjă redusă de eroare.

Toate aceste date contribuie în mod decisiv la reconstituirea celei mai îndelungate perioade din istoria omenirii, care este, poate, și cea mai captivantă, având în vedere întrebările pe care le suscită. Cum vorbeau oamenii? În ce limbă? Ce gesturi foloseau? Care era organizarea lor socio-politică? Cum își împărțeau sau distribuiau alimentele și resursele? La ce zeițăți se închinau și cum se numeau acestea?

Majoritatea acestor întrebări vor rămâne fără răspuns, dar există numeroase altele, nu mai puțin interesante, la care se poate găsi unul.

PEISAJ CU FIGURI

În terminologia caracteristică istoriei artei sau limbajului artistic, denumirea de „peisaj cu figuri” este dată picturilor în care apar în același cadru animale, copaci, râuri, lacuri sau persoane. Preistoria, așa cum am arătat anterior, încearcă să reconstituie mediul și modul de viață al omului. Nu se pune însă problema unei simple reconstituiri teoretice, bazate pe obiectele sau fosilele umane aparținând unor epoci îndepărtate; este necesară „pictarea” unui peisaj cu figuri în care să apară strămoșii îndepărtați ai omului actual, cu temerile, neliniștile, bucuriile și satisfacțiile lor. Această secțiune a fost intitulată „Peisaj cu figuri” deoarece vom face referire tocmai la aceste

figuri – oameni și animale – care alcătuiau peisajul preistoriei și care nu sunt numai protagoniștii tabloului, ci și adevărații autori.